

STRES NA RADU I SINDROM SAGOREVANJA KOD PROSVETNIH RADNIKA U NOVOM PAZARU

Binasa Šabanović

Univerzitet u Novom Pazaru,
Novi Pazar, Srbija

binasa.sabanovic@uninp.edu.rs, ORCID: 0009-0003-3883-0384

Almedina Numanović

Univerzitet u Novom Pazaru
Novi Pazar, Srbija

almedina.numanovic@uninp.edu.rs, ORCID: 0000-0002-2841-8666

Apstrakt

Savremene promene u obrazovanju od zaposlenih zahtevaju sve više posvećenosti, kompetencija i istovremeno izvršavanje nekoliko različitih zadataka. Svakodnevni napor koji radnici u prosveti ulažu u obavljanju svojih svakodневnih obaveza dovode do narušavanja njihovog fizičkog i psihološkog zdravlja što rezultira stresom i sagorevanjem na radu. Predmet našeg rada je ispitati stres na radu i sindrom sagorevanja na radu kod prosvetnih radnika u Novom Pazaru. Ciljevi našeg rada su ispitati da li postoji povezanost između stresa na radu i sagorevanja na radu kod prosvetnih radnika, i da li postoji povezanost ovih varijabli u odnosu na pol, bračno stanje i starost ispitanika. Pretpostavili smo da povezanost između svih ovih varijabli postoji. Međutim, rezultati su pokazali da postoji povezanost između stresa na radu i sagorevanja na radu ($p=0,00$). Ne postoji statistički značajna razlika kod stresa na radu u odnosu na pol ispitanika ($p=0,207$), dok postoji razlika kod sagorevanja na radu u odnosu na pol ispitanika ($p=0,010$). Kada je u pitanju bračni status ispitanika rezultati istraživanja su pokazali da ne postoji povezanost između stresa na radu ($p=0,113$) i sagorevanja na radu ($p=0,255$) u odnosu na bračni status ispitanika. Rezultati su pokazali da ne postoji statistički značajna razlika kod stresa na radu ($p=0,413$) i sagorevanja na radu ($p=0,850$) u odnosu na starost ispitanika. Rezultati regresione analize su pokazali da postoji povezanost između stresa na radu ($\beta=-,145$, $p=0,054$) i sagorevanja na radu ($\beta=-,181$, $p=0,010$) samo u odnosu na starost ispitanika.

Ključne reči: prosvetni radnici, stres na radu, sagorevanje na radu, pol i starosna dob.

STRESS AT WORK AND BURNOUT SYNDROME AMONG EDUCATORS IN NOVI PAZAR

Abstract

Modern changes in education demand from employees more and more commitment, competence and simultaneous execution of several different tasks. The daily effort that education workers make in performing their daily duties leads to the deterioration of their physical and psychological health, which results in stress and burnout at work. The subject of our work is to examine work stress and burnout syndrome among educators in Novi Pazar. The goals of our work are to examine whether there is a relationship between work stress and burnout among educators, and whether there is a relationship between these variables in relation to the gender, marital status and age of the respondents. We assumed that the association between all these variables exists. However, the results showed that there is an association between work stress and work burnout ($p=0.00$). There is no statistically

significant difference in stress at work in relation to the gender of the respondent ($p=0.207$), while there is a difference in burnout at work in relation to the gender of the respondent ($p=0.010$). When it comes to the marital status of the respondents, the research results showed that there is no connection between stress at work ($p=0.113$) and burnout at work ($p=0.255$) in relation to the marital status of the respondents. The results showed that there is no statistically significant difference in stress at work ($p=0.413$) and burnout at work ($p=0.850$) in relation to the age of the respondents. Finally, the results of the regression analysis showed that there is a connection between stress at work ($\beta=.145$, $p=0.054$) and burnout at work ($\beta=.181$, $p=0.010$) only in relation to the age of the respondents.

Keywords: educators, stress at work, burnout at work, gender and age.

UVOD

Stres je kao pojam ušao u učestalu upotrebu u poslednje vreme i on se manifestuje u različitim oblastima i na različitim nivoima. Stres se može posmatrati sa medicinskog aspekta, meriti nivoom lučenja hormona, preko opšte procene kvaliteta života usled prirodnih katastrofa, životnih poteškoća i sindroma sagorevanja (Vrućinić, 2014, Zotović, 2004, Matešić, 2003, Čabarkapa, 2009). Stres je prisutan u različitim oblastima života i kod zaposlenih u različitim sektorima, ali posebna pažnja se pridaje istraživanju stresa kod prosvetnih radnika. Velike društvene promene koje su se desile tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka dovele su do niza promena u obrazovanju na globalnom nivou. U fokusu su učenici, proces učenja i metode u obrazovnom sistemu, dok se nastavnici potiskuju u drugi plan. Od nastavnika je očekivano prilagođavanje svakom sistemu, različitim formama, ciljevima, sadržajima i metodama vaspitanja i obrazovanja (Sućević i sar., 2011). Od prosvetnih radnika se očekuje da koriste niz metoda koje su prilagođene zahtevima učenika prilikom obrazovanja. Pored toga, prosvetni radnici trebaju raspolagati različitim kompetencijama koje će osposobiti učenike shodno zahtevima života u modernom dobu. Od kompetencija se očekuje vođenje grupom, timski rad, vladanje informacionim tehnologijama i celoživotno učenje. Pored toga neophodna je adekvatna komunikacija sa kolegama na poslu, rukovodiocima institucija, učenicima i njihovim roditeljima što zaposlenima predstavlja dodatni stres. Pred njima se postavlja zahtev kako da integrišu svoje uloge, kako da reše konflikt uloga i posebno kako da usklade ono što očekuju od sebe sa očekivanjima drugih (Bjekić i Zlatić, 2008). Marinković (2011) u svom radu iznosi da su nastavnici u istočnoevropskim zemljama pod stresom i to od 10% do 40%, dok procenat nastavnika pod stresom u dalekoistočnim zemljama iznosi od 50% do 70%. Istraživanja sprovedena u SAD-u, Velikoj Britaniji, Novom Zelandu i Australiji pokazuju da je trećina prosvetnih radnika izložena stresu na svom radnom mestu (Kyriacou, 2001; prema Koludrović i Reić-Ercegovac, 2009). Svi ovi podaci pokazuju koliko je zapravo odgovoran posao prosvetnih radnika i koliko često doživljavaju stres na radu. Dugotrajna izloženost stresu dovodi do sindroma sagorevanja na radu koji se definiše kao reakcija na stres u radnom okruženju. Tri dimenzije su karakteristične za sindrom sagorevanja na radu i to: dugotrajna iscrpljenost, osećaj manje vrednosti i cinizam odnosno depersonalizacija ličnosti. Ovim sindromom su zahvaćena mnoga zanimanja, međutim posebnu pažnju treba posvetiti prosvetnim radnicima zbog posledica koje

ostavlja na decu, njihov socijalni i kognitivni razvoj, njihova akademska postignuća i na ceo obrazovni sistem. Radno okruženje je od velikog značaja za nastanak i razvoj ovog sindroma zbog čega je u nekim zemljama i proglašen profesionalnim oboljenjem. Pored radnog okruženja, na nastanak i razvoj ovog sindroma su od velikog značaja osobine ličnosti i temperament zaposlenog, jer shodno tome neće svi zaposleni u istoj instituciji razviti ovaj sindrom. Pozitivan pristup prosvetnom radniku kao osobi koja može da kreira svoju životnu i poslovnu sredinu može olakšati prevazilaženje stresa i sindroma sagorevanja na radu. U ovom radu ćemo se baviti stresom na radu i sindromom sagorevanja na radu kod prosvetnih radnika u Novom Pazaru.

STRES NA RADU I SAGOREVANJE NA RADU KOD PROSVETNIH RADNIKA

Stres nastavnika nastaje kao odgovor na negativne emocije i osećanja nastavnika kao što su različite tenzije, frustracija i depresija, ljutnja ili anksioznost i ove simptome veoma često prate fiziološke reakcije organizma. Mogućnost da prosvetni radnik u nekoj situaciji doživi manjak poštovanja, narušavanje ličnog ugleda ili bilo koji oblik neprijatnosti dovodi do doživljavanja poslovnog okruženja kao izvora stresa (Živčić i sar., 2005). Osnovni izvor stresa prosvetnih radnika zavisi od njegovih vrednosnih orijentacija, kulturnih vrednosti i socijalnog okruženja. Najčešće vrednosti koje zaposleni navode kao odlike pozitivne radne etike su odgovornost, marljivost, pouzdanost, predanost radu i radnim zadacima i preuzimanje odgovornosti. Negativne osobine su nepoštovanje vremenskih rokova, neodgovornost i nepotpuno završavanje radnih obaveza (Šabanović, 2023). Osnovni faktori koji uzrokuju stres prosvetnih radnika su nepristojno ponašanje učenika, neadekvatni uslovi rada, nedovoljno kvalitetan obrazovni sistem u državi i nedovoljno vremena shodno obimu nastave i gradiva. Faktori koji doprinose stresu kod prosvetnih radnika se dele na opšte, posebne i specifične (Krnetić, Čejvanović i Šević, 2015). Što se tiče opštih faktora obrazovanja, oni se određuju opštom pozicijom obrazovnog sistema jednog društva. Posebni faktori se određuju specifičnim statusom prosvetnih radnika, njihovim kompetencijama, različitim karakteristikama i svim onim što on zna i poseduje i njegove kompetencije da sve ono što zna predstavi i prenese učenicima i studentima na odgovarajući način. U specifične faktore spadaju lične osobine i karakteristike prosvetnog radnika. Osećaj preopterećenosti, zamora, frustracija, osećaj krivice i inferiornosti i nošenje stresa kući nakon radnog vremena kao i nemogućnost opuštanja i relaksacije ukazuju na prisustvo profesionalnog stresa. Nemogućnost koncentracije i posvećenosti zadacima, burno reagovanje u stresnim situacijama, zabrinutost i odsutnost, teškoće prilikom odlučivanja i donošenja odluka kao i narušavanje zdravlja i nastanak telesnih promena ukazuju na prisustvo profesionalnog stresa u svakodnevnom funkcionisanju (Buljan i sar., 2007). Prosvetni radnici sve više teže tome da profesionalno i posvećeno obavljaju svoj posao što dodatno povećava njihov nivo profesionalnog stresa što dalje doprinosi profesionalnom sagorevanju na radu. Osobe koje na radu imaju veliku odgovornost su sklonije stresu na radu i sindromu

sagorevanja, bilo da je ta odgovornost vezana za interpersonalne odnose ili neki resurs (Koludrović i sar., 2009). Nedovoljno jasno definisana pravila o ponašanju i disciplini učenika u školi, stavovi i ponašanje ostalih prosvetnih radnika, preopterećenost radnim obavezama, veoma ograničene šanse za napredovanje u karijeri, nedovoljno vrednovanje profesije prosvetnih radnika, svakodnevna interakcija sa učenicima i njihovim roditeljima kao i odnos sa školskom upravom doprinose stresu na radu i izgaranju prosvetnih radnika (Carter, 1994). Određeni autori ističu da su se zanimanja prosvetnih radnika pretvorila u veoma stresna zanimanja, što su pokazale i određene studije. Istraživanja su pokazala da 10% od 40% prosvetnih radnika u istočnoevropskim zemljama pokazuje prisustvo simptoma stresa i sagorevanja na radu u svakodnevnom funkcionisanju, dok je taj procenat u zemljama poput Japana i Tajvana znatno veći i iznosi 50% do 70% (Maslach i sar., 2001). Neadekvatno plaćen posao prosvetnih radnika, potreba za traženjem dodatnog posla iz finansijskih razloga, neispunjena očekivanja u odnosu na obrazovni status doprinose stresu prosvetnih radnika i sagorevanju na radu (Bogunović i Stanković, 2008).

IZVORI STRESA PROSVETNIH RADNIKA

U najveće izvore stresa prosvetnih radnika spadaju neposlušni učenici koji imaju negativne stavove o školi, nedostatak motivacije kod učenika, neadekvatni uslovi za rad, česte promene planova rada, loši odnosi sa kolegama, sukobi i neispunjenost i iscrpljenost na radu (Kyriacou, 2001). Ovi faktori stresa su prisutni kod prosvetnih radnika u svim kulturama u manjem ili većem intenzitetu. Među najčešćim izvorima stresa se ubrajaju neadekvatno ponašanje učenika, neadekvatni uslovi rada, nedovoljno vremena za obavljanje zadataka i nedovoljno razvijen sistem obrazovanja (Krnjajić, 2003). Izvori stresa se dalje dele na opšte i specifične. Opšti faktori su prisutni u svim kulturama i određeni su opštim položajem obrazovnog sistema u društvu (Krneta i sar., 2015). Istraživanja su pokazala da je 51,6% ispitanika grada Beograda procenilo svoj materijalni položaj kao veoma loš, dok 81,3% smatra da se isti neće menjati u skorije vreme (Arsenović- Pavlović i sar. 2006). Socijalni faktori i uslovi u kojima prosvetni radnici rade kao i kompetencije nastavnika i veštine kojim nastavnik raspolaže spadaju u specifične faktore stresa. Postoji tri oblasti kompetencija nastavnika i to: stručne, interpersonalne i personalne (Suzić, 2005). Stručne se ogledaju u posedovanju znanja iz različitih oblasti i nauka, interpersonalne proizilaze iz svakodnevnog iskustva, didaktičkih i pedagoško- psiholoških metoda rada a personalne proizilaze iz ličnog iskustva, kako ličnog obrazovanja, tako i kompetencija koje su stečene u radnom iskustvu. Nacionalni prosvetni savet Republike Srbije je 2011. godine potpisao sporazum o kompetencijama koje trebaju posedovati prosvetni radnici. Sve te kompetencije su usmerene na sticanje znanja i upotrebu adekvatnih metoda u podučavanju i prenošenju znanja. Svaka kompetencija veliku pažnju pridaje planiranju, realizaciji i posvećenosti radu na sebi i usavršavanju. Kompetencije se odnose na:

- Poučavanje i učenje;

- Nastavnu oblast, predmet i metode nastave;
- Komunikaciju i međusobnu saradnju i
- Razvoj i napredovanje učenika ("Službeni glasnik RS", 5/2011).

Poučavanje i učenje se odnose na sposobnost nastavnika da učenicima na adekvatan način prenosi znanje shodno njihovom kognitivnom razvoju i intelektualnom potencijalu, svakako koristeći adekvatne pedagoško- psihološke nastavne metode. Nastavna oblast podrazumeva posedovanje znanja i informacija koje se odnose na oblast koja se uči i predaje uz upotrebu adekvatnih nastavnih metoda.

Komunikacija i saradnja podrazumevaju kvalitetnu komunikaciju i odnos između nastavnika i učenika, kao i roditelja učenika. Pored toga je veoma važno poznavati resurse kojima raspolaže škola ili bilo koja druga institucija kao i mogućnosti reagovanja u određenim situacijama. Za razvoj i napredovanje učenika je neophodno da nastavnik poznaje psihološki, fiziološki i socijalni razvoj učenika, interpersonalne odnose unutar grupe učenika, metode podučavanja i motivacije učenika i posebno je važno znati metode podsticaja u obrazovanju učenika iz osetljivih grupa. Posedovanje različitih kompetencija pozitivno utiče na rad nastavnika i ostalih prosvetnih radnika jer utiču na izgradnju i jačanje samopouzdanja, a samim tim se različite stresne situacije lakše prevladavaju i prosvetni radnik može brzo i adekvatno reagovati u novonastalim okolnostima. Svakako da su osobine ličnosti samih prosvetnih radnika usko povezane sa doživljajem stresa i reagovanjem u različitim situacijama.

MEĐULJUDSKI ODNOSI NA RADNOM MESTU

Odnosi sa kolegama na radnom mestu mogu biti od presudnog značaja za zadovoljstvo poslom, kvalitet obavljanja posla i produktivnost na radu. Dobri međuljudski odnosi doprinose opštem kvalitetu organizacije, dobroj klimi u organizaciji i napredovanju u radu. Loši međuljudski odnosi na radu negativno utiču na zadovoljstvo poslom zaposlenih, njihovu produktivnost i posvećenost radu. Efekti međuljudskih odnosa sa kolegama se prenose i na rad sa učenicima i njihovim roditeljima kada se govori o prosvetnim radnicima.

Najvažniji izvori stresa iz ove grupe su (Popov, 2018):

- Socijalna podrška i stil liderstva

Osećaj pripadnosti radnom kolektivu čini osnov kvalitetnih međuljudskih odnosa. Ovakav osećaj može zaštititi osobu od stresa na radnom mestu i nepoželjnih posledica stresa. Kada u jednom kolektivu vlada osećaj pripadnosti i poverenja, motivacija zaposlenih je veća a samim tim i produktivnost na radu. Kada je posao koji se obavlja težak i izazovan socijalna podrška može biti od izuzetnog značaja u obavljanju zadataka. Ovo je veoma bitno kod prosvetnih radnika jer razmena iskustava i informacija može biti od velike koristi nekome ko trenutno ima problem. Osnovni zadatak lidera, odnosno direktora organizacija je da pružaju podršku svojim radnicima, motivišu ih na rad i koordiniraju među zaposlenim kolegama. Radnici koji imaju osećaj podrške od strane rukovodioca su zadovoljniji svojim poslom. Stil

rukovođenja lidera utiče na zaposlene i njihov odnos prema radu. Autokratski stil nepovoljno utiče na zaposlene i stvara im stres na radu. Ovakav stil rukovođenja ne dozvoljava nikakvu mogućnost učešća zaposlenih u donošenju bilo kakvih odluka.

Ponašanja menadžera i rukovodioca koja izazivaju stres kod zaposlenih su (Papov, 2017):

- nepokazivanje dovoljno brige za zaposlene
- nepružanje adekvatnih smernica za rad
- fokus samo na negativne postupke i stalno kritikovanje
- ignorisanje pozitivnih postupaka i postignuća i
- stalno izbegavanje pohvala i pozitivnog ponašanja prema zaposlenima

Ranija istraživanja su pokazala da stres na radu negativno utiče na kvalitet rada i produktivnost na radu, posebno kod zaposlenih u predškolskim ustanovama (Kokkinos, 2017).

SINDROM SAGOREVANJA NA RADU KOD PROSVETNIH RADNIKA DANAS

Istraživanja sindroma sagorevanja na radu su pokazala da istom doprinosi skup različitih međuzavisnih faktora. Opšti uslovi rada, stres na radu i psihološko zdravlje zaposlenog utiču na nastanak i razvoj sindroma sagorevanja na radu. Pored toga od velikog značaja su porodično okruženje i opterećenost na radu (Galaiya i sar., 2020). Ovaj fenomen je već ranije u nekim evropskim državama bio priznat kao medicinska dijagnoza, a kasnije i kao profesionalno oboljenje (Lastovkova i sar. 2017). Svetska zdravstvena organizacija je u maju 2018. godine sindrom sagorevanja na radu uvrstila u Međunarodnu klasifikaciju bolesti- ICD 11. On nije opisan kao trenutno stanje već kao dugoročno oboljenje na koje utiče nekoliko različitih faktora i to: stalna iscrpljenost i nedostatak energije, osećaj udaljenosti od posla i neugodan osećaj pri pomisli na posao i manja posvećenost na radu i profesionalna uspešnost (WHO Mental Health, 2018).

Fenomen sindroma sagorevanja na radu privlači sve više pažnje u poslednje vreme, posebno zbog posledica koje nastaju usled ovog oboljenja. Ove posledice su podeljene u tri grupe i to:

- fizičke posledice (hronični umor, glavobolje, dijabetes, kardiovaskularni problemi, pojava raznih infekcija)
- psihološke posledice (mentalni poremećaji, psihosomatske bolesti, depresivni simptomi, pojava anksioznosti)
- posledice koje su vezane za sposobnost za rad (prevremeno penzionisanje, apsentizam, prezentizam i opšte nezadovoljstvo poslom) (Salvagioni i sar., 2017).

Broj istraživanja koja su istraživala sindrom sagorevanja na radu je ograničen, međutim ipak je dokazano da je neophodno da se radi na prevenciji ove pojave jer su

njegove posledice ogromne i predstavljaju ekonomski, psihološki i socijalni trošak za poslodavce i zaposlene (Shirom, 2014).

Istraživanje sindroma sagorevanja na radu kod nastavnika u poslednje vreme zavređuje sve više pažnje (Carlotto i sar., 2019). U toku poslednjih 10 godina objavljeno je oko 20 radova iz oblasti sagorevanja na radu kod prosvetnih radnika, odnosno nastavnika u osnovnim i srednjim školama (García-Carmona i sar., 2018). Problem istraživanja sindroma sagorevanja na radu ogleda se u tome da ne postoji jasna dokumentacija o prevalenciji ovog sindroma u odgojno obrazovnim institucijama (García-Carmona i sar., 2018; García-Arroyo i sar., 2019). Problem prilikom istraživanja ovog sindroma kod prosvetnih radnika je u nekim istraživanjima bio u samom metodu istraživanja; niska stopa odgovora ispitanika, nedovoljan broj ispitanika i neadekvatan postupak istraživanja (García-Carmona i sar., 2018). Postojanje više različitih instrumenata za merenje sindroma sagorevanja na radu može predstavljati problem prilikom istraživanja i predstavljanja rezultata istog (Carlotto i Camara, 2019). Sindrom sagorevanja na radu pored toga što deluje na zaposlene ima posledice i na ostale osobe sa kojima su zaposleni u svakodnevnoj interakciji, a kada su u pitanju prosvetni radnici te posledice se prenose na učenike i studente i utiču na njihov mentalni i emocionalni razvoj (Harding et al., 2019). Česte promene profesora i nastavnika i često odlaganje nastave ili gubitak časova dovode do slabijih akademskih postignuća i ima negativan uticaj na sveukupno obrazovanje jedne države (Herman i sar., 2018). U Nemačkoj prosvetni radnici neretko odlaze u prevremene penzije (Goetz i sar., 2013). Česte migracije prosvetnih radnika koje su sve češće prisutne i napuštanje nastavničke profesije predstavljaju veliki problem obrazovnog sistema (Ryan i sar., 2017). Trenutni podaci pokazuju da oko polovina prosvetnih radnika promeni svoje zanimanje i napusti prosvetu u toku prvih pet godina svog rada (Pas i sar., 2012). Ovaj problem još više dolazi do izražaja u ekonomski nisko razvijenim zemljama gde je veoma teško zameniti zanimanje, čak i usled dugotrajnog stresa i pojave sindroma sagorevanja na radu.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Stres na radu kod prosvetnih radnika je tema kojoj se u poslednje vreme pridaje sve više značaja u našoj zemlji, okruženju ali i u svetu. Rezultati spomenutih istraživanja pokazuju da oko 50% prosvetnih radnika u prvih pet godina svog radnog staža promeni svoje zanimanje zbog obima rada, izazova rada sa učenicima i stresa koji iz svega toga proizilazi, što predstavlja osnovni problem ovog istraživanja (Pas i sar., 2012). Međutim, prosvetni radnici koji nisu u mogućnosti promeniti svoje zanimanje zbog slabog ekonomskog položaja države u kojoj žive, iako su na radu izloženi stresu ne mogu promeniti svoje zanimanje. Dugotrajna izloženost stresu na radu dovodi do sindroma sagorevanja na radu što predstavlja dodatni problem za zaposlene ali i učenike jer se to odražava na kvalitet celog obrazovnog sistema. Imajući sve ovo u vidu, u ovom istraživačkom radu ćemo postaviti nekoliko ciljeva i hipoteza.

Ciljevi istraživanja:

- Utvrditi da li postoji povezanost između stresa na radu i sagorevanja na radu kod prosvetnih radnika u Novom Pazaru
- Utvrditi da li postoji razlika između stresa na radu i sagorevanja na radu u odnosu na pol ispitanika
- Utvrditi da li postoji razlika između stresa na radu i sagorevanja na radu u odnosu na bračno stanje ispitanika
- Utvrditi da li postoji razlika između stresa na radu i sagorevanja na radu u odnosu na starosnu dob ispitanika.

Hipoteze istraživanja:

- Pretpostavlja se da postoji povezanost između stresa na radu i sagorevanja na radu kod prosvetnih radnika u Novom Pazaru
- Pretpostavlja se da postoji razlika između stresa na radu i sagorevanja na radu u odnosu na pol ispitanika
- Pretpostavlja se da postoji razlika između stresa na radu i sagorevanja na radu u odnosu na bračno stanje ispitanika
- Pretpostavlja se da postoji razlika između stresa na radu i sagorevanja na radu u odnosu na starosnu dob ispitanika.

Instrumenti istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja je korišteno nekoliko upitnika i skala i to: sociodemografski upitnik (pol, starost, bračno stanje i dužina radnog staža).

Za procenu stresa na radnom mestu korištena je skala i pitanja u njoj odnose na organizaciju rada, odnos sa kolegama i komunikacija među zaposlenima, napredovanje na poslu i profesionalne zahteve posla. Skala se sastoji od 55 tvrdnji i ispitanici svoj stepen slaganja ocenjuju na Likertovoj lestvici od 1 (uopšte nije stresno) do 5 (izrazito stresno) (Milošević, 2010).

Za procenu sindroma sagorevanja na radu korištena je i skala koja je konstruisana u okviru Društva za psihološku pomoć (Ajduković, 1996) i sastoji se od pitanja koja se odnose na različite oblike sagorevanja na radu. Pitanja se odnose na kognitivne, emocionalne i ponašajne znakove profesionalnog stresa. Ispitanici na skali od 1 do 3 izražavaju stepen svog slaganja sa određenom tvrdnjom, pri čemu broj 1 označava da simptomi imaju slabu izraženost, a 3 ukazuje da su simptomi izuzetno izraženi.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Uzorak ispitanika

Tabela 1.

Prikaz uzorka istraživanja

Deskriptivna statistika					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Pol	205	1	2	1,67	,472
bračno stanje	205	1	3	1,42	,761
starost ispitanika	205	21	64	41,24	9,886

U istraživanju je učestvovalo 205 ispitanika iz Novog Pazara (136 ispitanika ženskog pola i 69 ispitanika muškog pola) koji su po zanimanju prosvetni radnici. Ispitanici koju su učestvovali u istraživanju rade u sledećim školama: osnovna škola Bratstvo, Desanka Maksimović- Cana, Stefan Nemanja, Vuk Karadžić, srednja ekonomska škola u Novom Pazaru i Gimnazija, medresa Gazi Isa-beg i radnici Univerziteta u Novom Pazaru. Prosečna starost ispitanika je oko 41 godinu.

Tabela 2.

Prikaz rezultata pouzdanosti skale stresa na radu

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,911	,934	55

Vrednost Cronbach Alphe za skalu stresa na radu iznosi $\alpha=0,91$ što ukazuje na veoma dobru pouzdanost testa.

Tabela 3.

Prikaz rezultata pouzdanosti skale sagorevanja na radu

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,879	,887	18

Vrednost Crombach Alphe za skalu sagorevanja na radu iznosi $\alpha=0,89$ što ukazuje na dobru pouzdanost testa.

Tabela 4.

Prikaz rezultata Pirsonovog koeficijenta korelacije za stres i sagorevanje na radu

	Pirsonova korelacija	Sig.	N
Skala stresa i skala sagorevanja na radu	,315**	0,00	178

Korelacijski koeficijent skale stresa na radu i sagorevanja na radu od 0,315** ukazuje na statističku značajnost te korelacije na nivou signifikantnosti $p=0,000$, što znači da je u ovom slučaju korelacija pozitivna i predstavlja umerenu linearnu vezu između stresa na radu i sagorevanja na radu i potvrđuje našu polaznu hipotezu da postoji povezanost između ovih varijabli.

Tabela 5.

Stres na radu i sagorevanje na radu u odnosu na pol ispitanika (t-test nezavisnih uzoraka)

	Pol	N	AS	SD	T	P
Skala stresa	Muški	59	97,51	28,331	-,484	0,207
	Ženski	119	99,59	26,295		
Skala sagorevanja na radu	Muški	68	22,75	3,547	-1,333	0,010
	Ženski	135	23,64	5,987		

N-broj ispitanika, AS-aritmetička sredina, SD-standardna devijacija, t – t test, p – statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika kod stresa na radu u odnosu na pol ispitanika ($p=0,207$). Dok kod sagorevanja na radu postoji statistički značajna razlika u odnosu na pol ispitanika ($p=0,010$). Žene doživljavaju više sagorevanja na radu od muškaraca.

Tabela 6.*Razlike na skali stres na radu i sagorevanje na radu s obzirom na bračni status ispitanika*

		Df	F	p
Stres na radu	Između grupa	2	2,208	,113
	Unutar grupa	175		
	Total	177		
Sagorevanje na radu	Između grupa	2	1,378	,255
	Unutar grupa	200		
	Total	202		

df – stepeni slobode, F – f test, p – statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika kod stresa na radu ($p=0,113$) i sagorevanja na radu ($p=0,255$) u odnosu na bračni status ispitanika.

Tabela 7.*Razlike na skali stres na radu i sagorevanje na radu s obzirom na starost ispitanika*

		Df	F	p
Stres na radu	Između grupa	39	1,045	,413
	Unutar grupa	138		
	Total	177		
Sagorevanje na radu	Između grupa	41	0,758	,850
	Unutar grupa	161		
	Total	202		

df – stepeni slobode, F – f test, p – statistička značajnost

Ne postoji statistički značajna razlika kod stresa na radu ($p=0,413$) i sagorevanja na radu ($p=0,850$) u odnosu na starost ispitanika.

Tabela 8.*Prikaz rezultata regresione analize*

	Beta	T	Sig.	Parcijalna korelacija	R ²
Stres na radu					0,165a

Pol	,026	,342	,733	,026	
Bračno stanje	-,062	-,834	,406	-,063	
Starost ispitanika	,145	1,939	,054	,145	
Sagorevanje na radu					0,222a
Pol	,066	,947	,345	,067	
Bračno stanje	-,094	-1,354	,177	-,096	
Starost ispitanika	,181	2,604	,010	,182	

Prema rezultatima koji su prikazani u tabeli objašnjeno je 16% varijanse za skalu stres na radu i 22% varijanse za skalu sagorevanje na radu. Najveći doprinos u modelu daje varijabla starost ispitanika i to kod stresa na radu ($\beta=,145$, $p= 0,054$), dok je vrednost starost ispitanika kod sagorevanja na radu ($\beta=,181$, $p= 0,010$).

Rezultati regresione analize su pokazali da ne postoji povezanost između stresa na radu i pola ispitanika ($\beta=,026$, $p= 0,733$), i da ne postoji povezanost između stresa na radu i bračnog stanja ispitanika ($\beta=-0,062$, $p= 0,406$). Između stresa na radu i starosti ispitanika postoji umerena povezanost ($\beta=,145$, $p= 0,054$). Ne postoji povezanost između sagorevanja na radu i pola ispitanika ($\beta=,066$, $p= 0,345$), i ne postoji povezanost između sagorevanja na radu i bračnog stanja ispitanika ($\beta=-,094$, $p= 0,177$). Između sagorevanja na radu i starosti ispitanika postoji statistički značajna povezanost ($\beta=,181$, $p= 0,010$).

DISKUSIJA

Stres na radu i sagorevanje na radu su u poslednje vreme veoma aktuelne teme u našoj zemlji i okruženju. Veoma brz svakodnevni stil života koji se nameće usled mnogobrojnih obaveza stvara dodatni stres u životu. Svakako da izvori stresa veoma često potiču i sa radnog mesta. Zanimanje koje nosi veoma dosta obaveza i zadataka je zanimanje prosvetnih radnika. Svakodnevna komunikacija sa učenicima i njihovima roditeljima, prevelik obim obaveza i zadataka na radu, zahtevni međuljudski odnosi sa kolegama doprinose nastajanju stresa na radu, a usled dugotrajnog izlaganja stresu dolazi i do sindroma sagorevanja na radu. Imajući u vidu ovakve okolnosti u kojima prosvetni radnici rade, tema našeg rada je bila ispitati stres na radu i sindrom sagorevanja na radu kod prosvetnih radnika u Novom Pazaru. U uzorku je učestvovalo 205 prosvetnih radnika koji su zaposleni u osnovnim ili srednjim školama u Novom Pazaru ili nekoj od visokoškolskih ustanova u ovom gradu. Rezultati Crombach alpha koeficijenta su ukazali na veoma dobru pouzdanost skala koje smo koristili u istraživanju, i to za skalu stres na radu $\alpha=0,91$, što je veoma visoka pouzdanost testa, i za skalu sagorevanje na radu $\alpha=0,89$ što je takođe dobra pouzdanost testa.

Prvi cilj našeg istraživanja je bio ispitati da li postoji povezanost između stresa na radu i sagorevanja na radu kod prosvetnih radnika, i postavili smo hipotezu da postoji

povezanost između ovih varijabli što su i potvrdili rezultati našeg istraživanja ($p=0,00$). Dugotrajno izlaganje stresu dovodi i do sindroma sagorevanja na radu što je u ovom slučaju očekivano i ovo je posebno prisutno kod radnika koji više godina obavljaju određeni posao. Prava učenika koja su trenutno aktuelna doprinose ograničenom reagovanju nastavnika što svakako doprinosi većem stresu i sagorevanju na radu. Rezultati istraživanja koje su sprovedi Piperac i sar., (2024) su pokazali da kod zaposlenih u predškolskim ustanovama je prisutan visok nivo stresa na radu i da se to odražava na njihovo mentalno zdravlje. Kod zaposlenih u ovakvim okolnostima dolazi do depresije i anksioznosti (Piperac i sar., 2024.). Ove rezultate je potvrdilo naše istraživanje, jer je potvrđena povezanost između stresa na radu i sagorevanja na radu kod naših ispitanika.

Drugi cilj istraživanja je bio ispitati da li postoji razlika između stresa na radu i sagorevanja na radu u odnosu na pol ispitanika. Pošli smo sa hipotezom da razlika postoji i ona je delimično dokazana. Rezultati su pokazali da ne postoji razlika u odnosu na pol kod stresa na radu ($p=0,207$), dok postoji statistički značajna razlika u odnosu na pol ispitanika ($p=0,010$) kada je u pitanju sagorevanje na radu. Žene su sklonije sagorevanju na radu od muškaraca što se može objasniti višestrukim ulogama koje žene obavljaju na poslu i u privatnom životu, ali i po svojoj konstrukciji žene su osetljivije na mnoge stresove, samim tim i podložnije sagorevanju na radu. Sagorevanje na radu je povezano sa određenim osobinama ličnosti pokazalo je istraživanje (2022). Neuroticizam kao osobina ličnosti je usko povezan sa sagorevanjem na radu, dok je emocionalna iscrpljenost povezana sa sagorevanjem u umerenom intenzitetu (Rolof i sar., 2022).

Treći cilj istraživanja je bio ispitati da li postoji razlika između stresa na radu i sagorevanja na radu u odnosu na bračni status ispitanika. Pošli smo sa hipotezom da postoji razlika između ovih varijabli i ta hipoteza nije potvrđena. Rezultati istraživanja su pokazali da ne postoji povezanost između stresa na radu ($p=0,113$) i sagorevanja na radu ($p=0,255$) u odnosu na bračni status ispitanika. Huo (2025) je u svom istraživanju došao do rezultata da je emocionalna iscrpljenost veoma povezana sa sagorevanjem na radu. Zadovoljstvo poslom doprinosi smanjenju sagorevanja na radu. Ovi rezultati su očekivani jer kada je osoba zadovoljna, ona će biti produktivnija i lakše će se suočavati sa izazovima na poslu (Huo, 2025).

Četvrti cilj istraživanja je bio ispitati da li postoji razlika između stresa na radu i sagorevanja na radu u odnosu na starost ispitanika, i ovde smo pošli sa hipotezom da razlika između ovih varijabli postoji. Međutim, ova hipoteza nije potvrđena. Rezultati su pokazali da ne postoji statistički značajna razlika kod stresa na radu ($p=0,413$) i sagorevanja na radu ($p=0,850$) u odnosu na starost ispitanika. Rezultati istraživanja kod prosvetnih radnika u Nepal su pokazali da je slaba radna sposobnost i izdržljivost osnovni razlog sagorevanja na radu (Paudel i sar., 2024).

Rezultati regresione analize su pokazali da ne postoji povezanost između stresa na radu i pola ispitanika ($\beta=,026$, $p= 0,733$), i da ne postoji povezanost između stresa na radu i bračnog stanja ispitanika ($\beta=-0,062$, $p= 0,406$). Između stresa na radu i starosti ispitanika postoji umerena povezanost ($\beta=,145$, $p= 0,054$). Ne postoji povezanost između sagorevanja na radu i pola ispitanika ($\beta=,066$, $p= 0,345$), i ne postoji povezanost između sagorevanja na radu i bračnog stanja ispitanika ($\beta=-,094$, $p= 0,177$). Između sagorevanja na radu i starosti ispitanika postoji statistički značajna povezanost ($\beta=,181$, $p= 0,010$). Dakle rezultati regresione analize su pokazali da postoji povezanost između stresa na radu i sagorevanja na radu samo u odnosu na starost ispitanika. Kao što smo već napomenuli, rezultati ovog istraživanja su pokazali da postoji povezanost između stresa na radu i sindroma sagorevanja na radu kod zaposlenih prosvetnih radnika. Ovakvi rezultati ne iznenađuju shodno prethodnim istraživanjima koja su dala identične rezultate. Marinković (2011) u svom radu iznosi da su nastavnici u istočnoevropskim zemljama pod stresom i to od 10% do 40%, dok procenat nastavnika pod stresom u dalekoistočnim zemljama iznosi od 50% do 70%. Čak trećina prosvetnih radnika izložena je stresu na svom radnom mestu prema rezultatima istraživanja sprovedenim u SAD-u, Velikoj Britaniji, Australiji i Novom Zelandu. (Kyriacou, 2001; prema Koludrović i Reić–Ercegovac, 2009). Neprikladno ponašanje učenika, neadekvatni uslovi rada, nedovoljno kvalitetan obrazovni sistem u državi i nedovoljno vremena shodno obimu nastave i gradiva uzrokuju stres kod prosvetnih radnika i utiču na njegovo održavanje.

ZAKLJUČAK

Prosvetni radnici sve više teže tome da profesionalno i posvećeno obavljaju svoj posao što dodatno povećava njihov nivo profesionalnog stresa što dalje doprinosi profesionalnom sagorevanju na radu. Povezanost stresa na radu i sagorevanja na radu je potvrdilo naše istraživanje. Odgovornost na radu i interpersonalni odnosi doprinose stresu na radu i sagorevanju na radu. (Koludrović, Jukić i Reić Ercegovac, 2009). Nedovoljno vrednovanje profesije prosvetnih radnika, svakodnevna interakcija sa učenicima i njihovim roditeljima kao i odnos sa školskom upravom, nedovoljno jasno definisana pravila o ponašanju i disciplini učenika u školi, stavovi i ponašanje ostalih prosvetnih radnika, preopterećenost radnim obavezama, veoma ograničene šanse za napredovanje u karijeri doprinose stresu na radu i izgaranju prosvetnih radnika (Carter, 1994). Primarni cilj ovog rada je istraživanje odnosa između stresa na radu i sagorevanja na radu, uzimajući u obzir i varijable pol, starost i bračno stanje ispitanika, kod prosvetnih radnika u Novom Pazaru. Polazna hipoteza je da postoji povezanost između stresa i sagorevanja na radu i svih ovih varijabli. U istraživanju je učestvovalo 205 prosvetnih radnika iz Novog Pazara, različitog pola, bračnog stanja, starosti i dužine radnog staža. U istraživanju su korišteni adekvatni merni instrumenti, anketni upitnici koji se odnose na stres na radu i sagorevanje na radu, kao i sociodemografski upitnik. Rezultati istraživanja su pokazali da postoji povezanost između stresa na radu i sagorevanja na radu kod prosvetnih radnika. Ne postoji razlika u odnosu na pol ispitanika, odnosno muškarci i žene ne iskazuju različit nivo stresa, ali postoje razlike kada je u pitanju sagorevanje na radu. Žene su sklonije sagorevanju

na radu od muškaraca. To proističe verovatno iz mnogobrojnih uloga koje žene imaju na poslu i u privatnom životu. Sledeća hipoteza koja se odnosila na bračni status ispitanika nije potvrđena. Ne postoje razlike u izražavanju stresa i sagorevanja na radu kod ispitanika bez obzira na to da li su slobodni, u vezi ili u braku. I poslednja hipoteza koja se odnosila na starost ispitanika takođe nije potvrđena. Ne postoji razlika u doživljavanju stresa na radu i sagorevanja na radu u odnosu na starost ispitanika. Ovaj rad je potvrdio prethodnih istraživanja o stresu na radu i sagorevanju na radu i predstavlja realno stanje zaposlenih u ovoj profesiji. U budućim istraživanjima bi bilo korisno istražiti metode kontrolisanja stresnih situacija na radu i strategije prevazilaženja stresa na radu kod prosvetnih radnika, ali i kod ostalih profesija, a te metode i strategije se mogu primenjivati u svakodnevnom životu. Ukoliko se stres na radu adekvatno kontroliše, to će se odraziti na zadovoljstvo radom i doprineće nižem nivou sagorevanja na radu.

LITERATURA

1. Ajduković D (1996) Izvori profesionalnog stresa i sagorijevanja pomagača U: Ajdković D, Ajdukvić M (Ur.), Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, str. 29-37.
2. Arsenović- Pavlović, M., Radovanović, B. i Jolić, Z. (2006). Stavovi i mišljenja nastavnika razredne nastave prema inkluziji i promenama u školi. U: Kuzmanović, B. i Krnjajić, Z. (ur). Empirijska istraživanja u psihologiji 2006. Zbornik radova (snp. 55-63). Beograd: Institut za psihologiju.
3. Bjekić, D., i Zlatić, L. (2008). Profesionalni stres i ostvarivanje profesionalnih uloga nastavnika. U Stojiljković, S., Nešić, V., Marković, Z. (ur): ličnost i obrazovanje, Zbornik radova, (str. 153-172). Niš: Filozofski fakultet.
4. Bogunović, B. i Stanković, I. (2008). „Skriveno siromaštvo” nastavnika: status, posledice i strategije prevazilaženja. Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja, 40(2), 403–422.
5. Buljan Flander, G. i Hrpka, H., (2007). Stres nastavnika. U H. Vrgoč (Ur.), Nasilje i nasilno ponašanje u školi /vrtiću /učeničkom domu (str. 66–75). Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
6. Carlotto, M. S. and Camara, S. G. (2019) ‘Prevalence and predictors of Burnout Syndrome among public elementary school teachers’, *Analise Psicologica*, 2(XXXVII), pp. 135–146. doi: 10.14417/ap.1471.
7. Carter, S. (1994). *Teacher Stress and Burnout. Organizing Systems to Support Competent Social Behavior in Children and Youth*. Eugene, OR: Western Regional Resource Center
8. Čabarkapa, M. (2009). Sindrom izgaranja na poslu kod nastavnika. *Nastava i vaspitanje*. Vol. 58. Br. 2, 268–286.
9. Galaiya, R., Kinross, J. and Arulampalam, T. (2020) ‘Factors associated with burnout syndrome in surgeons: a systematic review’, *Ann R Coll Surg Engl*, 00, pp. 1–8. doi: 10.1308/rcsann.2020.0040.
10. García-Arroyo, J. A., Segovia, A. O. and Peiró, J. M. (2019) ‘Meta-analytical review of teacher burnout across 36 societies: the role of national learning

- assessments and gender egalitarianism', *Psychology & Health*. Routledge, 0(0), pp. 1–21. doi: 10.1080/08870446.2019.1568013.
11. García-Carmona, M., Marín, M. D. and Aguayo, R. (2018) 'Burnout syndrome in secondary school teachers: a systematic review and meta- analysis', *Social Psychology of Education*. Springer Netherlands. doi: 10.1007/s11218-018-9471-9.
 12. Goetz, K. et al. (2013) 'Primary prevention programme for burnout-endangered teachers: Follow-up effectiveness of a combined group and individual intervention of afa breathing therapy', *Evidence-based Complementary and Alternative Medicine*, 2013. doi: 10.1155/2013/798260.
 13. Harding, S. et al. (2019) 'Is teachers' mental health and wellbeing associated with students' mental health and wellbeing?', *Journal of Affective Disorders*. Elsevier B.V., 242(August 2018), pp. 180–187. doi: 10.1016/j.jad.2018.08.080.
 14. Herman, K. C., Hickmon-Rosa, J. and Reinke, W. M. (2018) 'Empirically Derived Profiles of Teacher Stress, Burnout, Self-Efficacy, and Coping and Associated Student Outcomes', *Journal of Positive Behavior Interventions*, 20(2), pp. 90–100. doi: 10.1177/1098300717732066.
 15. Huo, M. (2025). Untangling teacher burnout: A network analysis of demands, resources, and out-of-field teaching challenges in rural China. *Frontiers in Public Health*, 13, 1633952.
 16. Kokkinos, C. M. (2017). Job stressors, personality and burnout in primary school teachers. *British Journal of Educational Psychology*, 77 (1) 229-243.
 17. Koludrović, M., Jukić, T. i Reić Ercegovac, I. (2009). Sagorijevanje na poslu kod učitelja razredne i predmetne nastave, te srednješkoljskih nastavnika. *Život i škola*, 55(22), 235–249.
 18. Kyriacou, C. (2001). *Temeljna nastava umjeća*. Zagreb: Educa.
 19. Krneta, D., Čejvanović, M. i Šević, A. (2015). Izvori stresa kod nastavnika. *Učenje i nastava*, 1(4), 629–650.
 20. Krnjajić, S. (2003). *Nastavnik pod stresom*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja. Vol. 53, 222-244.
 21. Lastovkova, A. et al. (2017) 'Burnout syndrome as an occupational disease in the European Union: an exploratory study', *Industrial Health*, (56), pp. 160–165. doi: 10.2486/indhealth.2017-0132.
 22. Marinković, D. (2011). Koncentracija aktivnog učenja kao osnova za formiranje novih nastavničkih kompetencija. *Pedagogija*. Br. LXVI/2, 204– 214.
 23. Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397–422.
 24. Matešić, K. (2003). Stres – istraživački pristupi i teorije. *Zbornik učiteljske akademije u Zagrebu*. 5 (2). 145–160.
 25. Milošević M. (2010) Izrada mjernog instrumenta stresa na random mjestu bolničkih zdravstvenih djelatnika i procjena njegove uporabne vrijednosti. *Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*. Disertacija
 26. Nacionalni prosvetni savet Republike Srbije. (2011). Standardi kompetencija za profesiju nastavnika i njihovog profesionalnog razvoja. *Službeni glasnik R. Srbije*, 5/2011.
 27. Paudel, N. R., Kc, P., Ghimire, R., et al. (2024). Burnout at work and its factors among schoolteachers in Nepal: A cross-sectional study. *BMC Psychiatry*, 24, 472. <https://doi.org/10.1186/s12888-024-05923-9>

28. Pas, E. T., Bradshaw, C. P. and Hershfeltd, P. A. (2012) 'Teacher- and school-level predictors of teacher ef fi cacy and burnout: Identifying potential areas for support', *Journal of School Psychology. Society for the Study of School Psychology*, 50(1), pp. 129–145. doi: 10.1016/j.jsp.2011.07.003.
29. Piperac P, Terzić-Supić Z, Maksimović A, Todorović J, Karić S, Soldatović I, Cvjetković S, Jeremić-Stojković V, Petričević S. Burnout syndrome among preschool teachers in Serbia. *Arh Hig Rada Toksikol.* 2024 Jun 29;75(2):116-124. doi: 10.2478/aiht-2024-75-3825. PMID: 38963143; PMCID: PMC11223511.
30. Popov, B. (2018). *Stres u radnom okruženju*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
31. Popov, B. (2017). *Upitnik karakteristike posla*. Neobjavljeni manuskript.
32. Roloff, J., Kirstges, J., Grund, S., Klusmann, U., (2022) Meta-Analysis Burnout Personality Teachers. *Educational Psychology Review.* 34. 10.1007/s10648-022-09672-7.
33. Ryan, S. V et al. (2017) 'Leaving the teaching profession: The role of teacher stress and educational accountability policies on turnover intent', *Teaching and Teacher Education.* Elsevier Ltd, 66, pp. 1–11. doi: 10.1016/j.tate.2017.03.016.
34. Salvagioni, D. A. J. et al. (2017) 'Physical, psychological and occupational consequences of job burnout: A systematic review of prospective studies', *PLOS ONE*. Edited by J. P. van Wouwe, 12(10), p. e0185781. doi: 10.1371/journal.pone.0185781.
35. Shirom, A. (2014) 'Reflections on the study of burnout The views expressed in Work & Stress commentaries are those of the author (s), and do not necessarily represent those of any other person or or', *Work and Stress*, 19(3), pp. 37–41. doi: 10.1080/02678370500376649.
36. Sučević, V., Cvjetićanin, S. i Sakač, M. (2011). *Obrazovanje nastavnika i učitelja u europskom konceptu kvalitete obrazovanja zasnovanom na kompetencijama*. *Život i škola*. Br. 25 (1/2011), God. 57, 11–23.
37. Suzić, N. (2005). *Pedagogija za 21. vijek*. Banja Luka: TT Press.
38. Šabanović, B. (2023.). *Radna etika zaposlenih*. *Ekonomski izazovi*.
39. Zotović, M. (2004). *Prevladavanje stresa: konceptualna i teorijska pitanja sa stanovišta transakcionističke teorije*. *Psihologija*. 37 (1), 5–32.
40. Vrućinić, Ž. (2014). *Povezanost karakteristika ličnosti sa ispoljavanjem stresa i načinom njegovog prevladavanja*. Banja Luka: Evropski defendologija centar za naučna, politička, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja.
41. Živčić Bećirević, I. i Smovjer Adžić, S. (2005). *Izvori stresa na poslu odgajatelja u dječjim vrtićima*. *Psihologijske teme*, 14(5), 3–13.
42. WHO Mental Health (2018) *Burn-out an 'occupational phenomenon'*: *International Classification of Diseases*.

SUMMARY

Modern changes in education require more and more commitment, competence and simultaneous execution of several different tasks from employees. The daily effort that education workers make in performing their daily duties leads to the deterioration of their physical and psychological health, which results in stress and burnout at work. Previous research has shown that self-efficacy, the perception of competence and attitudes of educators influence the occurrence of professional stress and burnout at work among educators. In addition, some sociodemographic characteristics such as gender, age, and length of employment may be associated with work stress. The very nature of the work of educators, the daily interaction with students and their parents leads to stressful circumstances. Team work, different types of education and workshops, connection with different services and constant work on yourself could contribute to preserving psychological and physical health and overcoming everyday problems. The subject of our work is to examine stress at work and burnout syndrome among educators in Novi Pazar. The goals of our work are to examine whether there is a relationship between work stress and burnout among educators, and whether there is a relationship between these variables in relation to the gender, marital status and age of the respondents. We assumed that the association between all these variables exists. However, the results showed that there is an association between work stress and work burnout ($p=0.00$). There is no statistically significant difference in stress at work in relation to the gender of the respondent ($p=0.207$), while there is a difference in burnout at work in relation to the gender of the respondent ($p=0.010$). When it comes to the marital status of the respondents, the research results showed that there is no connection between stress at work ($p=0.113$) and burnout at work ($p=0.255$) in relation to the marital status of the respondents. And the results showed that there is no statistically significant difference in stress at work ($p=0.413$) and burnout at work ($p=0.850$) in relation to the age of the respondents. Finally, the results of the regression analysis showed that there is a connection between stress at work ($\beta=.145$, $p=0.054$) and burnout at work ($\beta=.181$, $p=0.010$) only in relation to the age of the respondents.